

ԶՄԻՌՈՒՄ, 7 Գեղեցիկների :

Յարգանքով մահտեալի Մանուկեան Ղազար աղան, որ կեսարացի Հայ երեւելի սեղանաւոր ներքին մէկն է և շատ ժամանակէ ի վեր կոտորանքներով կը բռնուի, հետեւեալ նամակը յղարկած է մեզ, ինչպէս որ հրատարակեմք Արշալույսը լրարարեալ միջոցով : Այսպէս թիւերը որ տրուեցաւ մեզ պատմութեամբ գէպերուն ստուգութեանը վրայ, և մեր տոմարական անկողնաւորութեանը պարտաւորեցին զմեզ յօժարամտութեանը ընդունիլ յիշեալ արժանապարհ աղետական բարեկամին խնդրէր իւր ընծայելով անոր նամակը որ ահաւասիկ :

«Արդոյ հրատարակիչ Արշալույսը լրարարեալ : Կոտորանքներով, 25 Նոյեմբեր 1881 :

«Ձեր գովելի ազդասիրութեան շնորհիւ գիտնալով, և ամէն ազգային պարագաներուն մէջ անկողնաւոր սիրութեամբ միայն ճշմարտութիւնը երեւան հանելով՝ յառաջագործութեան խնդիրն ընդունելով միջոցներուն առջեւ առնելուն մասին ձեր վրայ փայլեցուցած անհամեմատ ոգւոյն քաջ տեղեկացած ըլլալով՝ պարտաւորեցանք յօգուածիս հրատարակութեան խնդրել ձեզմէ, զոր անշուշտ սիրով պիտի ընդունիք ի պատիւ օրագրիդ և յօգուտ ազգիս և մանաւանդ կեսարացի վիճակին, որ երկու տարուան ի վեր այսպիսի ծառայութեանը թաղանթներով կրած և կրելք մնասնելը անկերպ յայտնի է նոյն երկրին հետ յարաբերութիւն ունեցող շատ ազգասէրներուն :

«Գրելքս սա է որ :

«Իրման արդոյ Մկրտիչ վարժապետին կեսարացի կոտորանքներով մեծարգոյ անձի մը գրած մէկ նամակէն առնելով՝ Հայաստան լրագրոյն արդոյ հրատարակիչը, կեսարացի (Թաւառ և Սուրբ Երեմիայի) գրական գործունէութեան վրայ պէտք եղած տեղեկութիւնները իր թիւ 87 թերթին մէջ արժանապէս գրեցէն ետեւ, ասկից քանի մը տարի առաջ՝ այսինքն դեռ այս գիւղերուս մէջ վարժաստան հաստատուած ըլլալուն խօսքը չեղած՝ կեսարացի (Թաւառ) վարժապետի վանքին մէջ ուսումնարան հաստատուած ըլլալուն ծանօթ ըլլալով, և յիշեալ վարժապետին արդեօք ինչ պատճառաւ վանքին ուսումնարանին վրայ ալ բնաւ մէկ յիշատակութիւն մը ըրած չըլլալ իրեն զարմանք բերելով՝ և իրաց վիճակին գլխովին անտեղեակ՝ անշուշտ խափանուած ըլլալուն վրայ ազգասիրաբար ցուիլ մը կը ցուցնէ (որ իրաւքնէն այնպէս է) : և ժամանակաւ վանքէն այս կողմ խրկուած աշակերտաց աշխատութիւնները իր քով ունենալով այնչափ յառաջացած ուսումնարանի մը հիմա անուր անգամ միտցած չըլլալուն վրայ կը ցուի : Ինչ պատճառաւ կամ երբ խափանուած ըլլալուն վրայ ամենեւին տեղեկութիւն մը չտալով : Եւ ճշմարտապէս կարծուած յարգապատիւ անձ մը՝ հրատարակին նոյն վանքին վրայ գրած խօսքերը իբրեւ սխալ լինեալ գործով՝ զանկալուող զեւր կեցայ առանձին յօդուածով մը, որ հրատարակեցաւ լրագրոյն թիւ 38-90 թերթին մէջ : Եւ այս տեսէնք թէ ինչպէս :

«Եւ յօդուածը գրողը՝ Ստեփան Բերան մեզ նոյն յօդուածին մէջ պարտաւորեցաւ մէկ սխալ կարծիք մը, ըսելէն ետեւ անմիջապէս, «որպէս ինչ արդոյ Ղազարեան մահտեալի Մկրտիչ վարժապետը կեսարացի (Թաւառ) լրագրոյն վանքէն այսցելով ըրած ասիւնքը, հին գիտնաւոր ուսումնարանին վրայ տեղեկութիւնները արժանապէս չէր ըսելով կը ցուցնէ թէ սխալը աս էր : Եւ ըստ որ, անոր գրածը չգրած կը հրատարակէ, և կըստ իբրեւ շնորհիւ բարոյութիւն սխալ ու անհիմն քանի մը դուրսէն տեղեկութիւններ տալ : Թէ որ հրատարակին նոյն վարժապետը վանքին ուսումնարանին վրայ ծանօթութիւն տուած չէ ըսելով սխալ ըլլալ, ան ալ ինքը չգիտէր, վասն զի եկած նամակը կարդացած չէ : Եւ այս մէկը գիտնալ որ վանքին ուսումնարանին վրայ օր և ոչ տեղեկութիւն մը գրուած չէ, ուրեմն հրատարակին ալ անանկ ըսելով սխալ մը չէ : Իրաւ Ղազարեան պարոն Ստեփան վանքին երեսի վրայ մնալ

ցած ըլլալուն, և միաբաններուն բարոյութիւնը ցիրուցան եղած ըլլալուն և այս պատճառաւ իրեն տեսութիւն ըրած քանի մը ազգասէր, ուսումնաւոր, բարեխնդիր և անկողնաւոր անձանց և անոնցմէ առած տեղեկութեան համեմատ գրեթէ վիճակին բոլոր հրատարակութեանը սիրտը կոտորած ու խիստ վերաւորութեամբ ըլլալը յայտնած է իր նամակին մէջ մասնաւորապէս և անհնարին ցուցաբերելով, բայց վարժապետի խօսքը ըրած չէ : Եւ ինչպէս խօսել չգիտնալով սխալ մըն է, որ կարծեմ իրենն ալ չէ, այլ որոշ որ գրել տուած էր նէ աշուրն է, իր միտքը վարդ գրեթէները իբրեւ շնորհ գրել է, որ առանց այսպէս ծայր մը բռնելու կարգ չէր կրնար գալ :

«Իրկողորդ գրողը թէ հրատարակին «նոյն վանքին ուսումնարանին մէջ քանի մը քարէ յառաջ աղէի յառաջարկէր» ըսելով ըլլալ իր ըրած սխալը, (զոր իր վարդ ըրած խօսքերէն և տուած տեղեկութիւններէն կըմտնուէր) : Եւ այս աս ալ սխալ մը չէ, զի իր վարժապետը կը հաստատուէր թէ, իրաւքնէն քանի մը տարի ի վեր է որ խափանուած է և զեր : Հրատարակիչը անորոշանքս միայն քանի մը տարի ըսելով կանգնի : Իսկ ինքը կործնէ իրեն չըրէ : և նոյն իսկ իրեն խօսքերովը հրատարակին սխալ մը ունեցած չըլլալ և իրեն կրկնով մը բոլորքս այս խօսքերը գրելու երաժ ըլլալը կը ցուցնէ ու կը հաստատուէ, որ անհերք յայտնի է ու ըստ ընթերցողաց :

«Հիմա գանք իրեն ճշմարտութիւնը յայտնելու մտքով իր յօդուածին մէջ տեղի տուած քանի մը գլխաւոր սխալները ուղղելու : Եւ ինչպէս կարծած սխալը իբր թէ ուղղելով կըսէ «հիմա» պարտաւորեցաւ իրեն խօսքը արժանապէս (Յօդուած) վարժապետը նոյն տարի վանքէն քարէ յառաջ աղէի յառաջարկէր, այս խօսքերովը (Յօդուած) վարժապետը պարտաւորեցաւ կը ցուցնէ : Եւ ինչպէս արժանապատիւ տէր Յակոբ սրբազան եպիսկոպոսը արտաքին մը, ուսումնարանի թեան մասին : Եւ ըստ պատիւ (Յօդուած) վարժապետը պարտաւորեցաւ խօսք չունիմք, (որ հոս տեղի չունի) : Գուցէ շատ գիտնալով և ուսումնարանին անձի մը եղած ըլլալ, որուն տակաւին և ոչ մէկ պտուղ տեսաւ կեսարացի վիճակը : Թէ որ յարատեւ ելու ըլլայ, գուցէ ասկից ետքը տեսնանք, ինչպէս յօդուածը գրող պատուական անձն ալ կը յայտնէ ու կը խոստովանի և անոր փափաք ունեցած ըլլալը հասկըցնելու կուզէ, որ Նոտուած տայ անանկ ըլլալ : Եւ այս իր խօսքերովը Յակոբ եպիսկոպոսին հետեւեցնելու ցած ուսումնարանը թէր ամենեւին իրաւունք չունի : Գիտնալ Յակոբ եպիսկոպոսն էր որ ժամանակաւ Պեղեան պարճապատիւ (Յարու) թիւն ամիրային օրով բաղմարդիւն Վրդոյ վարժապետը (որուն ունեցած գրադարանին հիմունքները իր իրենց ինչ և այլ մասնաւորութիւններէն յայտնի է և որուն անունը ու համբաւը տարածուած է գրեթէ բոլոր Հայաստան և առաւմենայն Հայագիտ տեղեկագր) նոյն վանքին ուսումնարանին մէջ առաւ նստաւ և քիչ ալ մէկ ժամանակ և նոյն արժանապատիւ վարժապետին ցանած սերմն է որ մինչև հիմա կը բուսնայ նոյն վանքին մէջ : Եւ օրվան օրս վանքին մէջ գտնուած քաջ հայկաբան և լեզուիս ամէն ճիւղ ուսմանը ներքին հմուտ վարժապետներէն զատ տակաւին ուրիշ շատ գէղեքուն և թէ բաղբին մէջ թէ աշխարհական և թէ եկեղեցական գտնուած բոլոր գիտնալան անձանց դատարարութիւնը ան առնէ ուսն երկոյց արգասիքները ըլլալով ինչ քիչ քիչ : Եւ օրվան օրս վանքին միաբաններէն կեսարացի և Վրդոյ վարժապետը, որոնց հայկական լեզուիս ունեցած հմուտ թիւններէն ծանօթ է շատերուն : Թէ իրենց գրաւոր և բանաստեղծական գրութիւններովը և թէ արժուն և ազգու քարոզութիւններովը, ան ուսումնարանաց կարծուած եպիսկոպոսին ձեռնապատկերն են : Եւ Յակոբ եպիսկոպոսն էր որ ժամանակաւ համբաւաւոր երաժիշտ տիրացու Համբարձումին աշակերտներէն տիրացու Վրդոյ յարգարեց և առաւ նստաւ վանքին մէջ և ինչպէս անուն, կանոնաւոր երաժշտութեան արուեստին ալ մասնակից ընելու համար վանքը և բոլոր կեսարացի վիճակը և որուն արդիւնքը մինչև հիմա կրկնուէր թէ բոլոր գեղաւորները զինչև հիմա կրկնուէր թէ բոլոր հետաւոր երկիրներէն յիշեալ վանքը զինչև խառն ուսումնարան : Եւ ինչպէս օրվան օրս վանքին մէջ քանի մը քարէ յառաջ աղէի յառաջարկէր, այս խօսքերովը (Յօդուած) վարժապետը պարտաւորեցաւ կը ցուցնէ : Եւ ինչպէս արժանապատիւ տէր Յակոբ սրբազան եպիսկոպոսը արտաքին մը, ուսումնարանի թեան մասին : Եւ ըստ պատիւ (Յօդուած) վարժապետը պարտաւորեցաւ խօսք չունիմք, (որ հոս տեղի չունի) : Գուցէ շատ գիտնալով և ուսումնարանին անձի մը եղած ըլլալ, որուն տակաւին և ոչ մէկ պտուղ տեսաւ կեսարացի վիճակը : Թէ որ յարատեւ ելու ըլլայ, գուցէ ասկից ետքը տեսնանք, ինչպէս յօդուածը գրող պատուական անձն ալ կը յայտնէ ու կը խոստովանի և անոր փափաք ունեցած ըլլալը հասկըցնելու կուզէ, որ Նոտուած տայ անանկ ըլլալ : Եւ այս իր խօսքերովը Յակոբ եպիսկոպոսին հետեւեցնելու ցած ուսումնարանը թէր ամենեւին իրաւունք չունի : Գիտնալ Յակոբ եպիսկոպոսն էր որ ժամանակաւ Պեղեան պարճապատիւ (Յարու) թիւն ամիրային օրով բաղմարդիւն Վրդոյ վարժապետը (որուն ունեցած գրադարանին հիմունքները իր իրենց ինչ և այլ մասնաւորութիւններէն յայտնի է և որուն անունը ու համբաւը տարածուած է գրեթէ բոլոր Հայաստան և առաւմենայն Հայագիտ տեղեկագր) նոյն վանքին ուսումնարանին մէջ առաւ նստաւ և քիչ ալ մէկ ժամանակ և նոյն արժանապատիւ վարժապետին ցանած սերմն է որ մինչև հիմա կը բուսնայ նոյն վանքին մէջ : Եւ օրվան օրս վանքին մէջ գտնուած քաջ հայկաբան և լեզուիս ամէն ճիւղ ուսմանը ներքին հմուտ վարժապետներէն զատ տակաւին ուրիշ շատ գէղեքուն և թէ բաղբին մէջ թէ աշխարհական և թէ եկեղեցական գտնուած բոլոր գիտնալան անձանց դատարարութիւնը ան առնէ ուսն երկոյց արգասիքները ըլլալով ինչ քիչ քիչ : Եւ օրվան օրս վանքին միաբաններէն կեսարացի և Վրդոյ վարժապետը, որոնց հայկական լեզուիս ունեցած հմուտ թիւններէն ծանօթ է շատերուն : Թէ իրենց գրաւոր և բանաստեղծական գրութիւններովը և թէ արժուն և ազգու քարոզութիւններովը, ան ուսումնարանաց կարծուած եպիսկոպոսին ձեռնապատկերն են : Եւ Յակոբ եպիսկոպոսն էր որ ժամանակաւ համբաւաւոր երաժիշտ տիրացու Համբարձումին աշակերտներէն տիրացու Վրդոյ յարգարեց և առաւ նստաւ վանքին մէջ և ինչպէս անուն, կանոնաւոր երաժշտութեան արուեստին ալ մասնակից ընելու համար վանքը և բոլոր կեսարացի վիճակը և որուն արդիւնքը մինչև հիմա կրկնուէր թէ բոլոր գեղաւորները զինչև հիմա կրկնուէր թէ բոլոր հետաւոր երկիրներէն յիշեալ վանքը զինչև խառն ուսումնարան : Եւ ինչպէս օրվան օրս վանքին մէջ քանի մը քարէ յառաջ աղէի յառաջարկէր, այս խօսքերովը (Յօդուած) վարժապետը պարտաւորեցաւ կը ցուցնէ : Եւ ինչպէս արժանապատիւ տէր Յակոբ սրբազան եպիսկոպոսը արտաքին մը, ուսումնարանի թեան մասին : Եւ ըստ պատիւ (Յօդուած) վարժապետը պարտաւորեցաւ խօսք չունիմք, (որ հոս տեղի չունի) : Գուցէ շատ գիտնալով և ուսումնարանին անձի մը եղած ըլլալ, որուն տակաւին և ոչ մէկ պտուղ տեսաւ կեսարացի վիճակը : Թէ որ յարատեւ ելու ըլլայ, գուցէ ասկից ետքը տեսնանք, ինչպէս յօդուածը գրող պատուական անձն ալ կը յայտնէ ու կը խոստովանի և անոր փափաք ունեցած ըլլալը հասկըցնելու կուզէ, որ Նոտուած տայ անանկ ըլլալ : Եւ այս իր խօսքերովը Յակոբ եպիսկոպոսին հետեւեցնելու ցած ուսումնարանը թէր ամենեւին իրաւունք չունի : Գիտնալ Յակոբ եպիսկոպոսն էր որ ժամանակաւ Պեղեան պարճապատիւ (Յարու) թիւն ամիրային օրով բաղմարդիւն Վրդոյ վարժապետը (որուն ունեցած գրադարանին հիմունքները իր իրենց ինչ և այլ մասնաւորութիւններէն յայտնի է և որուն անունը ու համբաւը տարածուած է գրեթէ բոլոր Հայաստան և առաւմենայն Հայագիտ տեղեկագր) նոյն վանքին ուսումնարանին մէջ առաւ նստաւ և քիչ ալ մէկ ժամանակ և նոյն արժանապատիւ վարժապետին ցանած սերմն է որ մինչև հիմա կը բուսնայ նոյն վանքին մէջ : Եւ օրվան օրս վանքին մէջ գտնուած քաջ հայկաբան և լեզուիս ամէն ճիւղ ուսմանը ներքին հմուտ վարժապետներէն զատ տակաւին ուրիշ շատ գէղեքուն և թէ բաղբին մէջ թէ աշխարհական և թէ եկեղեցական գտնուած բոլոր գիտնալան անձանց դատարարութիւնը ան առնէ ուսն երկոյց արգասիքները ըլլալով ինչ քիչ քիչ : Եւ օրվան օրս վանքին միաբաններէն կեսարացի և Վրդոյ վարժապետը, որոնց հայկական լեզուիս ունեցած հմուտ թիւններէն ծանօթ է շատերուն : Թէ իրենց գրաւոր և բանաստեղծական գրութիւններովը և թէ արժուն և ազգու քարոզութիւններովը, ան ուսումնարանաց կարծուած եպիսկոպոսին ձեռնապատկերն են : Եւ Յակոբ եպիսկոպոսն էր որ ժամանակաւ համբաւաւոր երաժիշտ տիրացու Համբարձումին աշակերտներէն տիրացու Վրդոյ յարգարեց և առաւ նստաւ վանքին մէջ և ինչպէս անուն, կանոնաւոր երաժշտութեան արուեստին ալ մասնակից ընելու համար վանքը և բոլոր կեսարացի վիճակը և որուն արդիւնքը մինչև հիմա կրկնուէր թէ բոլոր գեղաւորները զինչև հիմա կրկնուէր թէ բոլոր հետաւոր երկիրներէն յիշեալ վանքը զինչև խառն ուսումնարան : Եւ ինչպէս օրվան օրս վանքին մէջ քանի մը քարէ յառաջ աղէի յառաջարկէր, այս խօսքերովը (Յօդուած) վարժապետը պարտաւորեցաւ կը ցուցնէ : Եւ ինչպէս արժանապատիւ տէր Յակոբ սրբազան եպիսկոպոսը արտաքին մը, ուսումնարանի թեան մասին : Եւ ըստ պատիւ (Յօդուած) վարժապետը պարտաւորեցաւ խօսք չունիմք, (որ հոս տեղի չունի) : Գուցէ շատ գիտնալով և ուսումնարանին անձի մը եղած ըլլալ, որուն տակաւին և ոչ մէկ պտուղ տեսաւ կեսարացի վիճակը : Թէ որ յարատեւ ելու ըլլայ, գուցէ ասկից ետքը տեսնանք, ինչպէս յօդուածը գրող պատուական անձն ալ կը յայտնէ ու կը խոստովանի և անոր փափաք ունեցած ըլլալը հասկըցնելու կուզէ, որ Նոտուած տայ անանկ ըլլալ : Եւ այս իր խօսքերովը Յակոբ եպիսկոպոսին հետեւեցնելու ցած ուսումնարանը թէր ամենեւին իրաւունք չունի : Գիտնալ Յակոբ եպիսկոպոսն էր որ ժամանակաւ Պեղեան պարճապատիւ (Յարու) թիւն ամիրային օրով բաղմարդիւն Վրդոյ վարժապետը (որուն ունեցած գրադարանին հիմունքները իր իրենց ինչ և այլ մասնաւորութիւններէն յայտնի է և որուն անունը ու համբաւը տարածուած է գրեթէ բոլոր Հայաստան և առաւմենայն Հայագիտ տեղեկագր) նոյն վանքին ուսումնարանին մէջ առաւ նստաւ և քիչ ալ մէկ ժամանակ և նոյն արժանապատիւ վարժապետին ցանած սերմն է որ մինչև հիմա կը բուսնայ նոյն վանքին մէջ : Եւ օրվան օրս վանքին մէջ գտնուած քաջ հայկաբան և լեզուիս ամէն ճիւղ ուսմանը ներքին հմուտ վարժապետներէն զատ տակաւին ուրիշ շատ գէղեքուն և թէ բաղբին մէջ թէ աշխարհական և թէ եկեղեցական գտնուած բոլոր գիտնալան անձանց դատարարութիւնը ան առնէ ուսն երկոյց արգասիքները ըլլալով ինչ քիչ քիչ : Եւ օրվան օրս վանքին միաբաններէն կեսարացի և Վրդոյ վարժապետը, որոնց հայկական լեզուիս ունեցած հմուտ թիւններէն ծանօթ է շատերուն : Թէ իրենց գրաւոր և բանաստեղծական գրութիւններովը և թէ արժուն և ազգու քարոզութիւններովը, ան ուսումնարանաց կարծուած եպիսկոպոսին ձեռնապատկերն են : Եւ Յակոբ եպիսկոպոսն էր որ ժամանակաւ համբաւաւոր երաժիշտ տիրացու Համբարձումին աշակերտներէն տիրացու Վրդոյ յարգարեց և առաւ նստաւ վանքին մէջ և ինչպէս անուն, կանոնաւոր երաժշտութեան արուեստին ալ մասնակից ընելու համար վանքը և բոլոր կեսարացի վիճակը և որուն արդիւնքը մինչև հիմա կրկնուէր թէ բոլոր գեղաւորները զինչև հիմա կրկնուէր թէ բոլոր հետաւոր երկիրներէն յիշեալ վանքը զինչև խառն ուսումնարան : Եւ ինչպէս օրվան օրս վանքին մէջ քանի մը քարէ յառաջ աղէի յառաջարկէր, այս խօսքերովը (Յօդուած) վարժապետը պարտաւորեցաւ կը ցուցնէ : Եւ ինչպէս արժանապատիւ տէր Յակոբ սրբազան եպիսկոպոսը արտաքին մը, ուսումնարանի թեան մասին : Եւ ըստ պատիւ (Յօդուած) վարժապետը պարտաւորեցաւ խօսք չունիմք, (որ հոս տեղի չունի) : Գուցէ շատ գիտնալով և ուսումնարանին անձի մը եղած ըլլալ, որուն տակաւին և ոչ մէկ պտուղ տեսաւ կեսարացի վիճակը : Թէ որ յարատեւ ելու ըլլայ, գուցէ ասկից ետքը տեսնանք, ինչպէս յօդուածը գրող պատուական անձն ալ կը յայտնէ ու կը խոստովանի և անոր փափաք ունեցած ըլլալը հասկըցնելու կուզէ, որ Նոտուած տայ անանկ ըլլալ : Եւ այս իր խօսքերովը Յակոբ եպիսկոպոսին հետեւեցնելու ցած ուսումնարանը թէր ամենեւին իրաւունք չունի : Գիտնալ Յակոբ եպիսկոպոսն էր որ ժամանակաւ Պեղեան պարճապատիւ (Յարու) թիւն ամիրային օրով բաղմարդիւն Վրդոյ վարժապետը (որուն ունեցած գրադարանին հիմունքները իր իրենց ինչ և այլ մասնաւորութիւններէն յայտնի է և որուն անունը ու համբաւը տարածուած է գրեթէ բոլոր Հայաստան և առաւմենայն Հայագիտ տեղեկագր) նոյն վանքին ուսումնարանին մէջ առաւ նստաւ և քիչ ալ մէկ ժամանակ և նոյն արժանապատիւ վարժապետին ցանած սերմն է որ մինչև հիմա կը բուսնայ նոյն վանքին մէջ : Եւ օրվան օրս վանքին մէջ գտնուած քաջ հայկաբան և լեզուիս ամէն ճիւղ ուսմանը ներքին հմուտ վարժապետներէն զատ տակաւին ուրիշ շատ գէղեքուն և թէ բաղբին մէջ թէ աշխարհական և թէ եկեղեցական գտնուած բոլոր գիտնալան անձանց դատարարութիւնը ան առնէ ուսն երկոյց արգասիքները ըլլալով ինչ քիչ քիչ : Եւ օրվան օրս վանքին միաբաններէն կեսարացի և Վրդոյ վարժապետը, որոնց հայկական լեզուիս ունեցած հմուտ թիւններէն ծանօթ է շատերուն : Թէ իրենց գրաւոր և բանաստեղծական գրութիւններովը և թէ արժուն և ազգու քարոզութիւններովը, ան ուսումնարանաց կարծուած եպիսկոպոսին ձեռնապատկերն են : Եւ Յակոբ եպիսկոպոսն էր որ ժամանակաւ համբաւաւոր երաժիշտ տիրացու Համբարձումին աշակերտներէն տիրացու Վրդոյ յարգարեց և առաւ նստաւ վանքին մէջ և ինչպէս անուն, կանոնաւոր երաժշտութեան արուեստին ալ մասնակից ընելու համար վանքը և բոլոր կեսարացի վիճակը և որուն արդիւնքը մինչև հիմա կրկնուէր թէ բոլոր գեղաւորները զինչև հիմա կրկնուէր թէ բոլոր հետաւոր երկիրներէն յիշեալ վանքը զինչև խառն ուսումնարան : Եւ ինչպէս օրվան օրս վանքին մէջ քանի մը քարէ յառաջ աղէի յառաջարկէր, այս խօսքերովը (Յօդուած) վարժապետը պարտաւորեցաւ կը ցուցնէ : Եւ ինչպէս արժանապատիւ տէր Յակոբ սրբազան եպիսկոպոսը արտաքին մը, ուսումնարանի թեան մասին : Եւ ըստ պատիւ (Յօդուած) վարժապետը պարտաւորեցաւ խօսք չունիմք, (որ հոս տեղի չունի) : Գուցէ շատ գիտնալով և ուսումնարանին անձի մը եղած ըլլալ, որուն տակաւին և ոչ մէկ պտուղ տեսաւ կեսարացի վիճակը : Թէ որ յարատեւ ելու ըլլայ, գուցէ ասկից ետքը տեսնանք, ինչպէս յօդուածը գրող պատուական անձն ալ կը յայտնէ ու կը խոստովանի և անոր փափաք ունեցած ըլլալը հասկըցնելու կուզէ, որ Նոտուած տայ անանկ ըլլալ : Եւ այս իր խօսքերովը Յակոբ եպիսկոպոսին հետեւեցնելու ցած ուսումնարանը թէր ամենեւին իրաւունք չունի : Գիտնալ Յակոբ եպիսկոպոսն էր որ ժամանակաւ Պեղեան պարճապատիւ (Յարու) թիւն ամիրային օրով բաղմարդիւն Վրդոյ վարժապետը (որուն ունեցած գրադարանին հիմունքները իր իրենց ինչ և այլ մասնաւորութիւններէն յայտնի է և որուն անունը ու համբաւը տարածուած է գրեթէ բոլոր Հայաստան և առաւմենայն Հայագիտ տեղեկագր) նոյն վանքին ուսումնարանին մէջ առաւ նստաւ և քիչ ալ մէկ ժամանակ և նոյն արժանապատիւ վարժապետին ցանած սերմն է որ մինչև հիմա կը բուսնայ նոյն վանքին մէջ : Եւ օրվան օրս վանքին մէջ գտնուած քա